

„Ha nem látod is, láttatod”

Búcsú Orosz Jánostól

Sehol másutt nem lehet igazán méltón és együttérzően elköszönni Orosz János festőművésztől, mint a *Hitel*ben. A címben idézett sor Marsall László – a vele majd egykorú barát – egyik versének a címe, melyet Orosz Jánosnak ajánlott. Csoóri Sándor – az idősebb barát – írta róla: „Orosz János most érkezett el élete és művészete meredekebb kaptatójához. Mindent tud, amit a mesterség magas szintű gyakorlása megkövetel. A szabadon futó, könnyed rajzból csuklómerevedés nélkül vált át mágikus hatású grafikába. A természetiből a torzba, a gyászszosból a gunyorosba, a körülhatárolhatóból a látomások övezetébe. Képmetaforái sűrűk, rétegesek, akár egy-egy többjelentésű költői kép. Akár maga az ember.” Ágh István – a fiatalabb barát – írta róla: „Orosz János mindig az igazabb emberért cselekedett, a fájdalom és a vigasz tekintetét kereste, reményért küzdött a legkétségesebb helyzetekben is.” Marsall László verse 1985-ben publikáltatott az *Élet és Irodalomban*. Látomásos, ritmikus művét így fejezi be: „...és általad előtetszik újra az Aranykor, / miként a régiek elméjében az Abszolútum, az elhagyatott / téged is keres, te is keresed – élsz, találkoztok / – egy pillantás, szem-összevillanás – és máris elhagyott.” Csoóri írása épp negyven évvel ezelőtti, s egy legendás múcsarnoki kiállításához kapcsolódik. Ágh István sorai épp húsz évvel ezelőttiek, s egy emlékezetes Vigadó Galéria-beli tárlatra emlékeztetnek. S negyven és húsz év elteltével ez év augusztusában az 1932-ben született festő testi mivoltával eltávozott az égi tartományokba, s 2019 szeptemberében búcsúztunk tőle a megyeri temetőben.

Orosz János nagy formátumú személyisége a XX. század második fele és a XXI. század magyar képzőművészetének. Igen nehéz körülmények között tudott csak felvételt nyerni a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Bencze László és Fónyi Géza volt a mestere, s a művészeti anatómiát Barcsay Jenőnél hallgatta. Nehéz időkben volt főiskolás, 1957-ben diplomázott. Ám a pályához óriási affinitással kötődő fiatal művész nagy lendülettel, nagy levegővétellel indult hiva-

FELEDY BALÁZS (1947) művészeti író. Legutóbbi könyvei: *Tóth Béla szobrászművész* (Csongrád, 2019, Csongrád Városi Önkormányzat; szerzőtárs: Ujszászi Róbert), *Németh János keramikusművész* (Budapest, 2019, MMA Kiadó; szerzőtárs: Péntek Imre).

tása gyakorlásában. Az 1955-ben alapított Derkovits-ösztöndíjat 1959-ben elnyeri, 1960-ban megszületik nagyreményű szobrászá váló fia (akinek fiatalkori halála nagy lelki megrázkódtatást okoz), s ugyanebben az évben festészetére felfigyelnek Új-Delhiben, ahol oklevelet kap. 1963-ban római ösztöndíjat nyer el (itáliai élményei később is egész pályáját döntően befolyásolják), s Munkácsy-díjban részesül, valamint megrendezheti első önálló kiállítását az Ernst Múzeumban. Rendkívüli indulás, és ekkor még csak 31 éves. A festés továbbra is szenvedéllyel teli. 1965-ben mutatja be *Megégett emberek* című sorozatát, 1968-ban a *Nap, Homok, Tenger* szériát, 1974-ben *Kondor Béla emlékére* rendez kiállítást (Kondor két évvel korábban hunyt el), majd nem sokkal később, 1979-ben kiállítást rendez *Nagy László földi vonulása* címmel (Nagy László egy évvel korábban halt meg). Ebben az évben Erdemes Művész kitüntetésben részesül. Megszületik a Picasso-sorozat, kivételes portrékat fest Adyról, Latinovitsról.

Orosz Jánost inspiráló irodalmi közeg veszi körül, legjobb barátai nem képzőművészek, hanem a magyar irodalom jelesei. Festői törekvései így aztán nem mentesek a narratíva központba állításától. Formanyelve mindig indulattal teli, ám nem nevezhető explicite expresszionizmusnak. Képi világa immanenciája maga a látomásosság (Csoóri!), a fájdalom (Ágh!), melyet intenzíven követ, és ezzel együtt jár: a feszültségkeltés. Mindig erős színekkel dolgozott, ám a fiatal festő, 1965-ben a *Megégett emberek* sorozatában magasra helyezi szürkéi, feketéi lényegiségét, hogy aztán a *Nap, Homok, Tenger* tíz nagy méretű képében tobzódjon nem feltétlenül a színekben, hanem a fényekben, melynek során a fehérek törtsége, vakító élénksége Tóth Menyhért-i magasságokba repíti piktúráját. A *Nagy László földi vonulása* sorozat egyedülálló azonosulás és empatikus festői produkció az író-barát költészetének mélységeivel, katarzisaival.

Picasso-portréi megújítják az arcképről alkotott XX. századi fogalmainkat, olyan eredeti és változatos lesz több megközelítése. Adyhoz való közelsége talán onnan is töltekezik, hogy egész festői pályájára jellemző a szimbólumok, jelképek szinte mágikus keresése, megfestése. Erre talán legszuggesztívebb példák *Mai mesék* című sorozatának darabjai, ahol a mindig sok figura és emberi viszonylat között/mellett ott rejtőznek vagy épp ott harsognak jelképei. Kimagasló a festő ábrázolóképesége és -készsége, s víziókkal teli képei nagyrészt vizuális fogódzókat adnak az értelmezőnek, befogadónak, ám eljut a sejtelmességet is előtérbe helyező majdnem absztrakcióig is.

Orosz János sokféle technikával dolgozott. Olajjal, akrillal egyaránt különféle hordozókra festette képeit, szerette az akvarellfestést, kítűnő pasztelleket készített, s festészete értékei mellé jogosan emelhetjük rajzművészetét. Festészete és rajzai koherenciája egy pillanatig nem kétséges, ám a festészet – ab ovo – súlyossága mellett vonalkultúrájának szárnyaló vibrálása autonóm értékű. Nem is véletlen, hogy író barátainak sok könyvéhez készített borítókat és illusztrációkat. Felismerhetjük és tudatosíthatjuk immár, hogy festészete értékeivel azonos minőségűek rajzai vonalgazdagsággal teli szárnyalásai. S végül ne hagyjuk szó nélkül a szobrászathoz való lankadatlan vonzalmát. Fiatal korától

fogva kőben, fában szeretett faragni, s ez a vonzalom az idősödő művészből is megvolt. Figuraformálásai itt is eredeti munkákat jeleznek. A két és három dimenzió a fizikai, a művészi létezésben volt közel hozzá, s ez a tágasság, univerzalitás iránti igény jellemezte művészetét.

Orosz János festészetének fő vonulata felzaklató, olyan konfliktusok, drámák megjelenítője, amely életmű nagy festői hagyományok folytatójának és megújítójának sejtetik, s e tekintetben egyedülálló a XX. század második fele magyar festészetében. Nem is véletlenül hivatkozott többször egy Théodore Géricault-nak tulajdonított megjegyzésre, mely szerint: „Neki fogok nőalakot rajzolni, és oroszlán lesz belőle...”

Csak a *Hitel*-ben lehet Orosz Jánostól elköszönni. Író barátai sokasága – immár égi és földi vonulás közepette – magukhoz emelik őt is. Marsall László erőteljesen és igazán fogalmazott hivatkozott versében: „Nagy terrénumát írod az irgalmas kegyetlenségnek, János!” Ám mindez az „írás” mára a magyar festészet képirói történetének kitörölhetetlen értékévé magasodik.

